

การประเมินความเปราะบางของครัวเรือนต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือ
ผู้ประสบภัยน้ำท่วม: ชุมชนหมู่ 1 พัฒนา เทศบาลบ้านไผ่
จังหวัดขอนแก่น*

VUNERABILITY ASSESSMENT OF HOUSEHOLDS TO MANAGING
THE FLOOD RELIEF OPERATIONS CENTRE: A CASE STUDY
OF MOO 1 PATTANA COMMUNITY, BAN PHAI MUNICIPALITY
KHONKAEN PROVINCE

ชนาภวิวัฒน์ ชันทะ

Chanapiwat Khunta

อุ้นเรือน เล็กน้อย

Unruan leknoi

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University, Thailand

E-mail: PlugCK@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์และเปรียบเทียบความเต็มใจให้ความร่วมมือต่อการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมระหว่างครัวเรือนที่มีความเปราะบางแตกต่างกัน, 2) จัดทำข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่สอดคล้องกับประเด็นความเปราะบางของครัวเรือน เป็นการวิจัยรูปแบบการสำมะโน (census) ซึ่งเหมาะกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก วิธีดำเนินการวิจัย โดยการแจกแบบสอบถาม ในชุมชนหมู่ 1พัฒนา อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น จากกลุ่มตัวอย่าง 231 ครัวเรือน สามารถเก็บข้อมูลได้จำนวน 111 ครัวเรือน การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีทางสถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติเชิงอ้างอิงหรือสถิติเชิงอนุมาน เช่น การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่าง (t - test) ผลการวิจัยพบว่า ความเปราะบางของครัวเรือนที่สอดคล้องต่อการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ทำให้ทราบว่า ความเปราะบางทางสังคมในประเด็นช่องทางการติดตามข่าวสาร มีความเปราะบางมากที่สุดของครัวเรือน ส่งผลต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือ

ผู้ประสบภัยน้ำท่วมโดยมีระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือ ในประเด็น การหาจุดหลบนอน, การหาพื้นที่แยกสมาชิกกลุ่มเปราะบางไม่ให้ปะปนกัน, การหาพื้นที่แยกผู้ป่วยโรคติดต่อเพื่อไม่ให้เกิดการระบาดของโรคไปยังบุคคลอื่น, และการหาพื้นที่จุดครัวสำหรับการปรุงอาหารที่ถูกสุขลักษณะและพื้นที่ที่มีความสะอาด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ การส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนให้เข้าสู่ออนไลน์ เช่น เปิดเพจเฟซบุ๊กของชุมชน เพื่อกระจายข้อมูลข่าวสารในการเตือนภัยพิบัติ และสามารถเป็นช่องทางในการส่งเสริมการงานและอาชีพ เช่น การนำสินค้าในชุมชนมาขายผ่านเพจเฟซบุ๊กชุมชน เป็นต้น

คำสำคัญ: ครัวเรือนเปราะบาง, สมาชิกเปราะบางในครัวเรือน, ศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม

Abstract

This research study was aimed to achieve the twofold objectives: 1) To analyze and compare the needs of families with different vulnerabilities on the management of flood victim relief center, 2) To find recommendations on the flood management for the flood victim relief center in response to the vulnerabilities observed from different households. A census procedure was deployed for data collection in this research to fit with its small number of participants. Particularly in this research, questionnaires were distributed to a total of 231 households in Moo 1 Pattana Community, Ban Phai District, Khon Kaen Province and 111 questionnaires were returned. The collected information was interpreted by means of descriptive statistics including; mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.) and inferential statistics such as using T - test to attest samples correlations. It was observed that the information attainment was an area of family vulnerable that was most correlated with the management of the center for flood victim assistance. The information attainment was the households' vulnerability that was found to have been associated with households' willingness to cooperate with the statistical significance at a level of 0.05 on the following areas: locating sleeping spots, separating vulnerable groups, isolating areas for the flood victims with communicable disease from the groups with normal health conditions, and finding a hygienic kitchen and cooking areas. In order to promote career opportunity for the flood victims in the flood relief center, it was recommended that the communities exercise more online

disseminations, such as opening a community Facebook page to alert the public about the disaster and to promote the sales of community's products.

Keywords: vulnerable household, vulnerable members of a household, flood relief center

บทนำ

ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา โลกของเราได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป สืบเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนเศรษฐกิจและสังคมที่เติบโตพร้อมกับการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เป็นจำนวนมากส่งผลกระทบต่อตรงและทางอ้อม และเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดภัยพิบัติตามมา ไม่ว่าจะเป็นภัยแล้ง ไฟป่า ภัยพิบัติที่เกิดจากน้ำ ภัยพิบัติทางอุตุนิยมวิทยา ความแปรปรวนของสภาพอากาศ และภัยพิบัติทางธรณีวิทยา Torsten, J. กล่าวว่า สถิติภัยธรรมชาติในช่วงครึ่งแรกของปี 2020 ชี้ให้เห็นถึงสองสิ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประการแรก คือ พายุฝนฟ้าคะนองรุนแรงในอเมริกาเหนือครองตัวเลขความสูญเสียมากที่สุด สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างความยืดหยุ่นเพื่อลดความสูญเสีย (Torsten, J., 2020) ประการที่สอง สถิติภัยธรรมชาติมีความเกี่ยวข้องโดยเฉพาะเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีแนวโน้มที่จะเพิ่มความเสียหายจากพายุฝนฟ้าคะนองในอเมริกาเหนือในระยะยาว ในที่สุดโลกจำเป็นต้องดำเนินการอย่างจริงจังเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพื่อป้องกันการสูญเสียและทำให้แน่ใจว่าเราจะไม่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโดยไม่รู้ตัว ภัยพิบัติส่งผลกระทบต่อประเทศไทย โดยเฉพาะภัยพิบัติจากอุทกภัย ซึ่งหากพูดถึงเหตุการณ์ที่จดจำได้มากที่สุดคงเป็นเหตุการณ์น้ำท่วมอุทกภัยในปี 2554 ที่ได้เกิดผลกระทบและได้สร้างความเสียหายแก่ประเทศไทยเป็นอย่างมาก ส่งผลกระทบต่อประชาชนราว 16 ล้านคน คิดเป็นมูลค่าความเสียหายประมาณ 23,000 ล้านบาท (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554) หากตรวจสอบข้อมูลย้อนหลังของปัญหาอุทกภัยน้ำท่วมสำนักงานสถิติได้สรุปสถานการณ์อุทกภัยของประเทศไทยไว้ พ.ศ. 2552 – 2561 ตลอด 10 ปีที่ผ่านมา ยังคงมีเหตุการณ์เกิดขึ้นทุกปีและไม่ต่ำกว่า 3 ครั้งต่อปี และมูลค่าความเสียหายไม่ต่ำกว่า 100 ล้านบาท ส่งผลต่อปัญหาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคมที่ล่าช้า และวัฒนธรรมที่สูญหายจากภัยน้ำท่วม

ตารางที่ 1 สรุปสถานการณ์อุทกภัยของประเทศไทย พ.ศ. 2558 - 2561

สถานการณ์	พื้นที่ประสบ	2558	2559	2560	2561	รวม
อุทกภัย	ภัย					
จำนวนครั้ง		4	6	7	5	22
พื้นที่ประสบ	จังหวัด	49	62	68	66	-
ภัย						

สถานการณ์ อุทกภัย	พื้นที่ประสบ ภัย	2558	2559	2560	2561	รวม
ความเสียหาย	ราษฎร (ครัวเรือน)	211,360	423,176	1,333,791	418,338	-
	มูลค่าความ เสียหาย (บาท)	162,063,478	271,167,957	1,050,281,997	542,067,800	2,025,581,232

ความสนใจในการทำวิจัย สืบเนื่องจาก เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2562 ที่ผ่านมา จากอิทธิพลพายุโซนร้อน "โพดุล" ได้ส่งผลกระทบต่อ พื้นที่ 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ้านไผ่ อำเภอโนนศิลา อำเภอแวงน้อยและอำเภอชนบท พื้นที่ประสบภัย 4 อำเภอ 23 ตำบล 153 หมู่บ้าน ในเขตเทศบาล 39 ชุมชน บ้านเรือนประชาชนได้รับผลกระทบ 19,124 ครัวเรือน 78,760 คน พื้นที่กรณีศึกษาในอำเภอบ้านไผ่ โดยเฉพาะ 4 ชุมชน ประกอบไปด้วยชุมชนสุมนามัย ชุมชนมิตรภาพ ชุมชนบ้านไผ่เก่า และชุมชนหมู่ 1พัฒนา ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองบ้านไผ่ ได้รับผลกระทบในช่วงฤดูฝนเป็นประจำ ซึ่งสภาพพื้นที่ของชุมชนที่เป็นจุดรับน้ำ อย่างชุมชนหมู่ 1 พัฒนา มีจำนวนครัวเรือน 231 ครัวเรือน (กองอำนวยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเทศบาลเมืองบ้านไผ่, 2563) ซึ่งอยู่ติดกับห้วยและเป็นทางน้ำไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำแก่งละหั่วซึ่งเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่เพื่อใช้ผลิตน้ำประปาเพื่ออุปโภคในอำเภอบ้านไผ่และอำเภอใกล้เคียงกัน ซึ่งได้รับผลกระทบเป็นประจำเกือบทุกปี และยังเป็นพื้นที่จุดเสี่ยงภัยด้านอุทกภัยและโคลนถล่ม ลักษณะพื้นที่ของชุมชนต่ำกว่าถนน และอยู่ติดกับลำห้วย ซึ่งในทุกฤดูฝนจะเกิดน้ำท่วมซ้ำซากทุกปีประกอบกับมีน้ำท่วมขังส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตที่ไม่ได้เท่าที่ควร

ปัญหาที่เกิดขึ้น จากเหตุการณ์ดังกล่าวนั้น สะท้อนภาพความเหลื่อมล้ำทางสังคมในระดับการจัดการช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม การอพยพออกจากบ้านเรือนที่ถูกน้ำท่วมมาอาศัยอยู่ตามข้างถนน โดยมีการกางเต็นท์ชั่วคราวให้ผู้ได้รับผลกระทบได้อาศัยอยู่ช่วงการเผชิญน้ำท่วม สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่สมศักดิ์ศรี เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดเชิงกลยุทธ์ความร่วมมือระหว่างประเทศในการจัดการความเสี่ยงสาธารณสุข มาตรฐานด้านการปฏิบัติงานด้านมนุษยธรรม อย่างน้อย 9 ด้าน ตามหลักองค์การสหประชาชาติ กลุ่มงานด้านมนุษยธรรม (Cluster approach) ว่าด้วยเรื่อง ด้านการบริหารจัดการศูนย์พักพิงชั่วคราว (คณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ, 2558) ส่งผลกระทบต่อครัวเรือนภายในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความปลอดภัย อีกประการหนึ่งในความเปราะบางทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ของครัวเรือน ที่เป็นอุปสรรคให้คนในชุมชนอยู่อย่างไม่ปลอดภัยและไม่สามารถรับมือกับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีสมาชิกที่เปราะบางประกอบไปด้วย เด็ก 0 - 5 ขวบ หญิงตั้งครรภ์ คนชรา ผู้พิการ และ

ผู้ป่วยติดเตียง ผู้ที่ไม่มีภาวะในการช่วยเหลือตนเองได้ มูลนิธิศูนย์วิจัยและติดตามความเป็นธรรมทางสุขภาพ ได้สรุปไว้ว่า ความเปราะบาง เป็นสภาพหรือสถานะที่จะได้รับความเสียหายหรืออันตรายทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจได้ง่ายโดยไม่มีสิ่งป้องกัน และบุคคลเปราะบาง คือบุคคลที่ต้องการดูแลเป็นพิเศษ (มูลนิธิศูนย์วิจัยและติดตามความเป็นธรรมทางสุขภาพ, 2560) ต้องการการสนับสนุน การปกป้อง เพราะปัจจัยทางด้านอายุ ความพิการ ความเสี่ยงต่อการถูกกระทำ หรือถูกเพิกเฉย, มุทริกา พกษาพงษ์ กลุ่มเปราะบาง (Vulnerable Group) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความสามารถจำกัดในการเผชิญเหตุการณ์สาธารณภัย ซึ่งต้องการความดูแลเป็นพิเศษ เช่น เด็ก สตรีมีครรภ์ ผู้สูงอายุ บุคคลทุพพลภาพ ผู้ป่วย ผู้พลัดถิ่น ผู้ลี้ภัย คนต่างด้าว ซึ่งคนในชุมชนล้วนมีกลุ่มคนเปราะบางและสถานะที่เปราะบางต่อสังคมและเศรษฐกิจซึ่งจะส่งผลกระทบต่อกรรับมือกับภัยพิบัติน้ำท่วมที่เกิดขึ้นเป็นประจำจากสิ่งที่ต้องการศึกษาและประโยชน์ที่ได้รับ เพื่อทราบความเต็มใจในความร่วมมือของครัวเรือน เพื่อรับมือและเตรียมพร้อมในการป้องกันภัยน้ำท่วม และต้องการทราบถึงความเปราะบางทางด้านสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อครัวเรือนเพื่อหาแนวทางป้องกันภัยน้ำท่วมที่อาจเกิดขึ้นซ้ำซาก ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ เพื่อนำข้อมูลจากรายงานการวิจัยไปปรับใช้หรือต่อยอดด้านการป้องกันและเตรียมการ โดยเฉพาะความเต็มใจต่อการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมระหว่างครัวเรือนที่มีความเปราะบางแตกต่างกัน, เพื่อนำข้อมูลจากรายงานการวิจัยไปขยายผลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่อยู่ในความดูแลและรับผิดชอบ และถือปฏิบัติในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจคนในชุมชนที่จะต้องเตรียมแผนให้มีความเหมาะสมมากที่สุด, และเพื่อนำข้อมูลจากรายงานการวิจัย ไปศึกษาจัดทำแผนมาตรการในพื้นที่ชุมชนเพื่อเป็นแนวทางแก่ชุมชนของตนเองและชุมชนอื่นที่มีความเสี่ยงต่อภัยพิบัติน้ำท่วม (มุทริกา พกษาพงษ์, 2559)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบความเต็มใจให้ความร่วมมือต่อการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมระหว่างครัวเรือนที่มีความเปราะบางแตกต่างกัน
2. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่สอดคล้องกับประเด็นความเปราะบางของครัวเรือน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความเปราะบางและความต้องการต่อการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ครัวเรือนในเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นแนวทางและนโยบายสาธารณะที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนที่ประสบอุทกภัยให้มีความปลอดภัยและมี

คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิจัยไว้ตามลำดับดังนี้

ประชากร ขนาดและกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่าง โดยการใช้วิธีการสำมะโน (census) คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากทุก ๆ หน่วยของประชากร หรือสิ่งที่เราต้องการศึกษา ซึ่งเหมาะกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กหรือมีขอบเขตไม่กว้างขวางนัก คือ ผู้มีส่วนร่วม ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไปโดยไม่มีข้อจำกัดในการมีส่วนร่วม โดยได้ทำการเก็บข้อมูลในวันที่ ช่วงเดือน มกราคม พ.ศ. 2564 ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ที่ประสบอุทกภัยร้ายแรงจากเหตุการณ์พายุโพดุล เมื่อปี พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นพื้นที่ทางเดินของน้ำเป็นลักษณะลำห้วยไหลผ่านทำให้เอ่อล้นตลิ่งเข้าท่วมชุมชนเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะในเขตเทศบาลเมืองบ้านไผ่ โดยทำการเลือกชุมชนทั้งหมด 1 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนหมู่ 1 พัฒนา มีครัวเรือน 231 ครัวเรือน โดยใช้เกณฑ์การเลือกพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด เป็นจุดแรกที่ได้รับผลกระทบจากการไหลมาสมทบของอำเภอกัลยราชบุรีที่ไหลเข้าสู่เทศบาลเมืองบ้านไผ่ และเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ต่ำกว่าถนนและอยู่ติดกับคลองน้ำไหลและริมตลิ่งซึ่งติดกับชุมชนทำให้เอ่อล้นในช่วงฤดูฝนหรือมีพายุฝนที่มากกว่าปกติในแต่ละปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) จำนวน 231 ชุด ซึ่งประกอบไปด้วยแบบสอบถามชนิดปลายปิด (Closed – End Questionnaire) และแบบสอบถามชนิดปลายเปิด (Open - Ended Questionnaire) โดยให้กลุ่มตัวอย่างกรอกแบบสอบถามด้วยตนเอง ซึ่งโครงสร้างแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 คำถามลักษณะของประชากรโดยทั่วไป โดยใช้คำถามที่มีคำตอบให้เลือกหลากหลายคำตอบ (Multiple choice question) ส่วนที่ 2 กลุ่มประชากรบางทางสังคมและเศรษฐกิจ และส่วนที่ 3 รูปแบบการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การหาความเที่ยงตรง (Validity) จากการหาประสิทธิภาพ ค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ได้นำร่างแบบสอบถามเพื่อตรวจหาความเที่ยงตรง (Validity) โดยเสนอให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจหาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ที่ต้องศึกษาการวิจัยในเรื่องดังกล่าว ได้นำข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งค่า IOC (Index of item objective Congruence) จะต้องมากกว่า 0.50 จากผลการตรวจสอบค่าความเที่ยงตรง จากผู้เชี่ยวชาญผลปรากฏว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ยอมรับได้ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปทุกข้อสามารถนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างได้

การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เป็นการประเมินหัวข้อคำถามเพื่อดูความสัมพันธ์ของแบบสอบถาม ซึ่งค่าสถิติที่ประมวลผลออกมานั้น คือ ค่าวัดอัลฟาครอนบาค (Cronbach's alpha) โดยค่าตัวสถิตินี้จะมีค่าอยู่ระหว่าง 0 - 1 และค่าที่ยอมรับได้จะต้องมีค่ามากกว่า 0.70 ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทำการเก็บข้อมูลช่วงเดือนมกราคม 2564 โดยทำการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ชุด โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จากชุมชนสุนนาลัย ซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับชุมชนหมู่ 1 พัฒนา และได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติน้ำท่วมด้วยเช่นกัน และได้ นำแบบสอบถามที่ได้ทำการเก็บข้อมูลมาแล้วบันทึกข้อมูลลงในโปรแกรม SPSS จำนวน 30 ชุด เพื่อทำการตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) เพื่อหาค่าอัลฟาครอนบาค (Cronbach's alpha) โดยเลือกหัวข้อคำถามที่เป็นแบบระดับความพึงพอใจโดยการให้ค่าคะแนนจากน้อยไปหามาก โดยเลือกข้อมูลจากข้อคำถามในแบบสอบถามที่เป็นลิเคิร์ต (Likert scale) ผลลัพธ์ที่ได้ ดังนี้ จากผลการตรวจสอบหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์หาค่า อัลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha) ค่าที่ได้คือ 0.812 ซึ่งเป็นค่าที่ยอมรับได้ และมีความเชื่อมั่นมากพอในการนำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการใช้วิธีการสำมะโน (census) คือการเก็บรวบรวมข้อมูลจากทุก ๆ หน่วยของประชากรหรือสิ่งที่เราต้องการศึกษา ซึ่งเหมาะกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กหรือมีขอบเขตไม่กว้างขวางนัก เหมาะกับพื้นที่ที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษาคือชุมชนหมู่ 1 พัฒนา อ.บ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 231 ครัวเรือน

การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ประเภท คือ

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เป็นสถิติที่บรรยายให้คุณลักษณะของสิ่งที่ศึกษาจากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กก็ได้ ผลของการศึกษาไม่สามารถนำไปอ้างอิงกลุ่มอื่นได้ 1) การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ (Percent) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าสูงสุด (Maximum) 2) การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ค่าเฉลี่ย (Mean) 3) การวัดการกระจาย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Derivation) และนำเสนอในรูปของข้อมูล โดยใช้ตารางแจกแจงประกอบคำอธิบาย

2. สถิติเชิงอ้างอิงหรือสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อเป็นการเปรียบเทียบและศึกษาความสัมพันธ์คุณลักษณะของครัวเรือนที่มีความแตกต่างกันต่อการจัดการศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยน้ำท่วม เป็นสถิติที่ใช้ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างแล้วสรุปผลที่ได้จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างนั้นอ้างอิงไปถึงกลุ่มประชากรโดยอาศัยทฤษฎีความน่าจะเป็น สถิติแบบนี้สำคัญอยู่ที่กลุ่มตัวอย่างจะต้องเป็นตัวแทนที่ดีของกลุ่มประชากร โดยใช้สูตรการวิเคราะห์การทดสอบดังนี้

2.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่าง และปัจจัยต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม โดยใช้สูตรการวิเคราะห์การทดสอบ t - test (Independent t - test)

2.2 การวิเคราะห์ความแปรปรวน Anova วิเคราะห์ความแตกต่างของของเฉลี่ยของประชากรทั้งสามกลุ่ม โดยตัวแปรตามเป็นตัวแปรเชิงปริมาณ ตัวแปรต้นมากกว่า 1 เป็นตัวแปรเชิงคุณภาพ และการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยใช้ LSD (Least - Significant Different)

2.3 วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบแนวทางในการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่สอดคล้องกับประเด็นความเปราะบางของครัวเรือน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากผลการศึกษาโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการต่อการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมระหว่างครัวเรือนที่มีความเปราะบางแตกต่างกัน เพื่อเสนอแนะแนวทางที่มีความเหมาะสมและเป็นไปตามแนวความคิดของงานวิจัยนี้

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความเปราะบางของครัวเรือนต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม กรณีศึกษา ชุมชนหมู่ 1 พัฒนา เทศบาลบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น จากการเก็บข้อมูลพื้นที่ที่ทำการวิจัย ได้แบ่งการวิเคราะห์ผลออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ 1) สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา 2) การประเมินผลความเปราะบางของครัวเรือน โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1.สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

1.1 ลักษณะทางกายภาพ เทศบาลเมืองบ้านไผ่ อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลในเมือง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น มีพื้นที่เขตเทศบาล 16.20 ตารางกิโลเมตร มีระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 408 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดขอนแก่นประมาณ 44 กิโลเมตร เทศบาลเมืองบ้านไผ่ อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วยพื้นที่ในเขตการปกครอง ของตำบล 3 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลในเมือง ตำบลบ้านไผ่ และตำบลแคนเหนือ ตำบลในเมืองและตำบลบ้านไผ่มีพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลละ 8.20 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 46.59 รวมเป็นร้อยละ 93.08 ส่วนตำบลแคนเหนือมีพื้นที่ 1.20 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 6.82 ของพื้นที่ทั้งหมด เทศบาลเมืองบ้านไผ่ประกอบด้วยประชากร จำนวน 27,733 คน แยกเป็น ชาย 13,365 คน หญิง 14,368 คน จำนวนครัวเรือน 12,650 ครัวเรือน (ณ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2563) ประกอบด้วยชุมชนต่าง ๆ จำนวน 39 ชุมชน โดยมีชุมชนหมู่ 1พัฒนา ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษา มีประชากรจำนวน 940 คน แยกเป็น ชาย 432 คน หญิง 508 คน จำนวนครัวเรือน 231 ครัวเรือน (กองอำนวยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

เทศบาลเมืองบ้านไผ่, 2563) ลักษณะเชิงพื้นที่ของชุมชนหมู่ 1 พัฒนา ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองบ้านไผ่ ตลอดแนวทางพาดผ่านของสถานีรถไฟอำเภอบ้านไผ่ ซึ่งมีลักษณะพื้นที่ลาดเอียง และต่ำติดกับลำห้วยจิก ซึ่งเป็นทางน้ำหลากตลอดช่วงของฤดูฝน ไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำแก่งละว้า ลักษณะพื้นที่ของชุมชน ใกล้กับ สถานีขนส่งผู้โดยสารอำเภอบ้านไผ่ และสถานีรถไฟอำเภอบ้านไผ่ มีการปลูกสร้างบ้านเรือนเป็นบริเวณกว้างและมีการกระจุกตัวของครัวเรือนตามแนวของลำห้วยจิก โดยเฉพาะการปลูกสร้างบ้านเรือนใกล้กับสะพานขาว ซึ่งบริเวณนี้เป็นพื้นที่ต่ำมากและติดกับลำห้วยจิก และมีการสร้างบ้านเรือนติดกับลำห้วยตลอดแนวทางของลำห้วยจนไปบรรจบถนนมิตรภาพเส้นทางไปจังหวัดขอนแก่น การปลูกสร้างบ้านเรือนมีความแออัด ไม่เป็นสัดส่วน ในบางพื้นที่ของครัวเรือนมีความรกของต้นหญ้าและมีน้ำขังในช่วงของฝนตก และสภาพแวดล้อมไม่ถูกสุขลักษณะ มีการทิ้งเศษขยะ และไม่สะอาดเท่าที่ควร

ภาพที่ 1 คลองน้ำและจุดท่วมขัง

ภาพที่ 2 ลักษณะอาคารบ้านเรือน

ประเภทกลุ่มคนเปราะบาง ข้อมูลจากโรงพยาบาลบ้านไผ่ ข้อมูลสมาชิกในครัวเรือนที่มีความเปราะบางของชุมชนหมู่ 1พัฒนา ข้อมูล ณ วันที่ 5 เมษายน 2564 ข้อมูลสมาชิกในครัวเรือนที่มีความเปราะบางของชุมชนหมู่ 1พัฒนา มีดังต่อไปนี้ เด็ก 0 - 5 ขวบ หญิง 10 คน และ ชาย 10 คน รวม 20 คน, หญิงตั้งครรภ์ 4 คน, คนชรา หญิง 56 คน และ ชาย 33 คน รวม 89 คน, ผู้พิการหญิง 7 คน และ ชาย 6 คน รวม 13 คน, และ ผู้ป่วยติดเตียง ชาย 1 คน รวมทั้งสิ้น 127 คน

1.2 การประเมินผลความเปราะบางของครัวเรือน

ตารางที่ 2 ประเด็นความเปราะบางทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือนจากมากไปหาน้อย

ลำดับ	ประเด็นทางสังคมและเศรษฐกิจ	ความเปราะบาง	จำนวน(111)	ร้อยละ
1	ช่องทางติดตามข่าวสาร	เปราะบางทางสังคม	110	99.09
2	บทบาทผู้นำ	เปราะบางทางสังคม	107	96.40
3	ความสามารถในการประสานงาน	เปราะบางทางสังคม	103	92.79
4	ทักษะการเอาตัวรอด	เปราะบางทางสังคม	103	92.79
5	ความวิตกกังวลจากน้ำท่วม	เปราะบางทางสังคม	100	90.09
6	รายได้	เปราะบางทางเศรษฐกิจ	83	74.77
7	กรรมสิทธิ์โฉนดที่ดิน	เปราะบางทางเศรษฐกิจ	84	75.68
8	ความเปราะบางของครัวเรือน	เปราะบางทางสังคม	67	60.36
9	ลักษณะที่อยู่อาศัย	เปราะบางทางเศรษฐกิจ	56	50.45
10	ฐานะทางสังคม	เปราะบางทางเศรษฐกิจ	41	36.94
11	ความสนใจการติดตามข่าวสาร	เปราะบางทางสังคม	21	18.92
12	กรรมสิทธิ์ที่อยู่อาศัย	เปราะบางทางเศรษฐกิจ	4	3.60

จากตารางที่ 2 การนำเสนอข้อมูลความเปราะบางทางด้านสังคมและเศรษฐกิจทั้ง 12 ด้าน ทำให้ทราบข้อมูลในประเด็นที่มีความเปราะบางมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดเพื่อให้มีความสำคัญในการเข้าไปแก้ไขปัญหาในชุมชนเป็นการรับมือและป้องกันผลกระทบจากภัยน้ำท่วมที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยบทความวิจัยนี้ขอเลือกประเด็นที่มีความเปราะบางมากที่สุดทางด้านสังคมเพื่อนำเสนอข้อมูลต่อไป

ตารางที่ 3 ความเปราะบางทางด้านสังคม ช่องทางข่าวสาร ต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม

ประเด็น	ช่องทางข่าวสาร				t	p
	ไม่เปราะบาง		เปราะบาง			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
จุดเส้นทางคมนาคม	3.00	0.0	3.10	.44824	-.222	.825
จุดทำความสะอาดร่างกาย	3.00	0.0	3.12	.40883	-.310	.757
จุดลงทะเบียนผู้อพยพ	3.00	0.0	3.13	.43846	-.310	.757
หลับนอน	4.0	0.0	3.12	.43068	2.017	.046*
จุดรับประทานอาหาร	4.0	0.0	3.14	.44591	1.908	.059
จุดแยกสมาชิกเปราะบาง	5.0	0.0	3.12	.43068	4.329	.000*
จุดแยกผู้ป่วยโรคติดต่อ	5.0	0.0	3.12	.43068	4.329	.000*
จุดสุขาห้องอาบน้ำ	4.0	0.0	3.11	.46396	1.892	.061
จุดโรงครัว	5.0	0.0	3.14	.44591	4.140	.000*
จุดปฐมพยาบาล	3.0	0.0	3.12	.40883	-.310	.757

จุดเจ้าหน้าที่การแพทย์	3.0	0.0	3.17	.50428	-.341	.734
จุดทำกิจกรรม	3.0	0.0	3.15	.47287	-.325	.746
จุดบริเวณแยกสัตว์เลี้ยง	4.0	0.0	3.14	.48531	1.753	.082

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร ของครัวเรือนที่มีความเปราะบางที่แตกต่างกัน ต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม โดยวิเคราะห์ Chi - square พบว่า ครัวเรือนที่ไม่มีความเปราะบางทางด้านช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร มีระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม อยู่ในระดับมาก และ ครัวเรือนที่มีความเปราะบางทางด้านช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร มีระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งสองกลุ่มนี้มีระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือที่แตกต่างกัน ต่อความเต็มใจในการให้ความร่วมมือในการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งมีประเด็นดังนี้ จุดหลับนอน จุดแยกสมาชิกกลุ่มเปราะบาง จุดแยกผู้ป่วยโรคติดต่อ และจุดโรงครัว เป็นต้น

2.การประเมินผลความเปราะบางของครัวเรือน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

2.1 วิเคราะห์และเปรียบเทียบความเต็มใจให้ความร่วมมือต่อการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมระหว่างครัวเรือนที่มีความเปราะบางแตกต่างกัน

จากผลการวิจัย ครัวเรือนที่มีความเปราะบางที่แตกต่างกันในประเด็น ช่องทางการติดตามข่าวสาร กับความเต็มใจให้ความร่วมมือต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม พบว่าครัวเรือน ใช้วิธีการติดตามข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์มากที่สุด ซึ่งปัจจุบันการติดตามข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์มีความสะดวกรวดเร็วและเข้าถึงได้ง่าย และปัจจุบันการนำเสนอข่าวทางทีวี ยังต้องอาศัยข้อมูลข่าวสารจากทางออนไลน์มานำเสนอ และปัจจุบันนิยมการนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์เพิ่มมากขึ้น เช่น เฟสบุ๊กและไลน์ พบว่า ครัวเรือนมีความเปราะบางในด้านช่องทางการติดตามข่าวสาร คิดเป็นร้อยละ 99.09 ส่งผลต่อระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม อยู่ในระดับปานกลาง ประกอบไปด้วยกิจกรรม ดังนี้ การจัดหาพื้นที่หลับนอน คิดเป็นร้อยละ 87.40 กิจกรรมแยกพื้นที่หลับนอนของกลุ่มสมาชิกที่เปราะบาง คิดเป็นร้อยละ 87.40 อย่างเช่น เด็ก หญิงตั้งครรภ์ คนชรา ผู้พิการและผู้ป่วยติดเตียง ให้มีความเป็นระเบียบ และไม่ส่งเสียงรบกวนหรือก่อความรำคาญในศูนย์พักพิงฯ กิจกรรมแยกผู้ป่วยโรคติดต่อ คิดเป็นร้อยละ 87.40 เพื่อไม่ให้เกิดการติดต่อโรคระบาดไปยังบุคคลอื่น และกิจกรรมการพื้นที่โรงครัวหรือจุดสำหรับประกอบอาหารให้กลับผู้อพยพภายในศูนย์พักพิง คิดเป็นร้อยละ 85.60 ซึ่งสรุปได้ว่า ครัวเรือนที่มีความเปราะบางทางด้านช่องทางการติดตามข่าวสารโดยส่วนใหญ่แล้ว ให้ความเต็มใจในความร่วมมือในการทำกิจกรรม 4 กิจกรรมข้างต้น ภายในศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม

2.2 ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่สอดคล้องกับประเด็นความเปราะบางของครัวเรือน

ทางด้านกายภาพ หน่วยงานราชการควรปรับปรุงพื้นที่ในชุมชนให้มีระดับที่สูงกว่าจากแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อไม่ให้เกิดน้ำท่วมซ้ำซาก ,จัดสรรงบประมาณในการจัดสร้างบ้านทรงสูง หรือบ้านลอยน้ำได้ ,จัดสรรงบประมาณในการขุดลอกคูคลอง ไม่ให้มีเศษสิ่งปฏิกูลขวางกั้นทางน้ำ ,จัดสรรพื้นที่ที่เหมาะสมโดยการประชาคมกับคนในชุมชนเพื่อทำการโยกย้ายไปสู่ชุมชนใหม่ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม

ทางด้านชุมชน ส่งเสริมวัฒนธรรมให้มีส่วนร่วมภายในชุมชน มีเวทีให้คนในชุมชนได้นำเสนอความคิดเห็นให้มากที่สุด และให้มีความรู้สึกรักและร่วมเป็นเจ้าของชุมชนด้วยกัน โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ,จัดกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสังคม เช่น การมีจิตอาสาภายในชุมชนในการปรับทัศนียภาพที่ลำห้วยลำคลอง ให้เป็นแหล่งน้ำที่สะอาด หรือสามารถจัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยร่วมมือกับหน่วยงานราชการเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ในชุมชน

ทางด้านครัวเรือน ควรมีการจัดทำถุงยังชีพไว้ในครัวเรือนละหนึ่งถุง เพื่อเตรียมอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในช่วงเกิดเหตุน้ำท่วม เมื่อถึงเวลาน้ำท่วมฉับพลันจะได้หยิบจับถุงยังชีพได้ทันเวลาและอพยพออกมาจากจุดน้ำท่วมได้ทันท่วงที

ทางด้าน การติดต่อสื่อสาร ควรส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนใช้สื่อออนไลน์ เช่น มือถือ อินเทอร์เน็ต โซเชียลมีเดีย เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกที่ดี ให้กับคนในชุมชน โดยมีการเปิดเพจเฟซบุ๊กของชุมชน ทำการสื่อสารผ่านช่องทางนี้ โดยให้ข้อมูล หรือองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ แก่ชุมชน รวมไปถึงประเด็นปัญหาภายในชุมชน เพื่อเป็นการรับรู้ปัญหาร่วมกันและเพื่อหาทางออกร่วมกันของคนในชุมชน

ทางด้าน การป้องกันภัยพิบัติ ควรมีการจัดทำแผนซ้อมอพยพเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ฉุกเฉิน หรือจัดทำแผนในรูปวิดีโอเพื่อส่งต่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ จากจุดเกิดเหตุ น้ำท่วมไปยังจุดที่ปลอดภัย หรือศูนย์อพยพฯ เพื่อให้คนในชุมชนได้มีภาพจำเวลาเกิดเหตุการณ์ ฉุกเฉินจะได้เข้าใจเส้นทางในการหลบภัยไปยังจุดที่ปลอดภัย

อภิปรายผล

1. วิเคราะห์และเปรียบเทียบความเต็มใจให้ความร่วมมือต่อการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมระหว่างครัวเรือนที่มีความเปราะบางแตกต่างกัน

ความเปราะบางทางสังคม ประเด็นช่องทางการรับข่าวสาร ครัวเรือนที่ไม่มีความเปราะบางทางด้านช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร มีระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม อยู่ในระดับมาก และ ครัวเรือนที่มี

ความเปราะบางทางด้านช่องทางการรับข้อมูลข่าวสาร มีระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งสองกลุ่มนี้มีระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือที่แตกต่างกัน ต่อความเต็มใจในการให้ความร่วมมือในการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ในประเด็นการหาจุดหลบอันตราย จุดแยกสมาชิกกลุ่มเปราะบาง จุดแยกผู้ป่วยโรคติดต่อ และจุดโรงครัว พื้นที่กลุ่มคนเปราะบาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ช่องทางการติดตามข่าวสารจากน้ำท่วม ปัจจุบันผู้คนนิยมรับข้อมูลข่าวสารจากโซเชียลมีเดียเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีความน่าสนใจในเนื้อหาที่มีความสดใหม่ รวดเร็วและไวต่อการเข้าถึงข้อมูล แม้กระทั่งสื่อทางโทรทัศน์ยังนำเสนอข่าวสารจากทางโซเชียลมีเดียเพื่อนำเสนอข่าวสาร ซึ่งสื่อโซเชียลมีเดียทำให้เรารู้สถานการณ์ข่าวสารรอบตัวได้อย่างรวดเร็ว มากกว่าช่องทางอื่น ๆ ซึ่งมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยมีงานวิจัยในลักษณะดังกล่าวโดย Shi, H. et al. พบว่า ความสำคัญและจำเป็นในการพัฒนาระบบเตือนภัยล่วงหน้าให้มีประสิทธิภาพและการเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะผ่านแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อป้องกันหรือที่บรรเทาความเสียหายจากอุทกภัยให้น้อยที่สุด โดยการเตือนภัยล่วงหน้า เช่น น้ำท่วม ซึ่งสามารถพัฒนาวิธีการใหม่โดยการใช้สื่อโซเชียลมีเดีย (Shi, H. et al., 2020) ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้นและสามารถอพยพในเวลาที่เหมาะสมยิ่งขึ้น, กรกฎ จำเนียร ได้อภิปรายไว้ว่า ภาคชุมชนไม่เคยได้รับคำเตือนที่ชัดเจนที่สามารถสื่อความหมายได้ในระดับชุมชน มีเพียงข้อมูลพยากรณ์อากาศที่ระบุเปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ฝน ทำให้หลายภาคชุมชนหลายแห่งเริ่มเรียนรู้ในการพึ่งพาตนเอง สืบค้นข้อมูลเอง ติดตามข่าวสารเอง รวมถึงเฝ้าระวังภัยในพื้นที่ของตนเอง หลังจากที่เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยการถือกำเนิดขึ้นของสื่อสังคมออนไลน์และการพัฒนาเว็บไซต์แหล่งข้อมูลพยากรณ์ที่มีตัวเลือกมากขึ้น รวมถึงอุปกรณ์ที่ใช้มีขนาดเล็กลง พกพาง่ายและมีประสิทธิภาพในราคาที่ไม่สูงมากอย่างสมาร์ตโฟน ทำให้ภาคชุมชนพัฒนาตนเองจากการเป็นเพียงผู้ได้รับผลกระทบ กลายเป็นผู้เฝ้าระวังภัย ผู้แจ้งเตือนสถานการณ์ ผู้รายงานสถานการณ์ ผู้เฝ้าการติดตามการทำงานของรัฐบาลและผู้บันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ครั้งสำคัญในสถานการณ์ครั้งนี้ ผ่านการผลิตคลิปวิดีโอและการถ่ายทอดสดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อย่างเช่นเฟซบุ๊ก ภาคชุมชนเริ่มขยับเขยื้อนครั้งสำคัญในการเป็นผู้ให้ข้อมูลเสียเอง โดยผ่านสื่อสังคมออนไลน์เป็นหลัก โดยดำเนินการหาข้อมูลเอง เรียนรู้เองและย่อยข้อมูลให้เข้าใจง่ายให้คนในชุมชนได้รับรู้และตื่นตัวกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยพบว่า มีเพียง 1 ครั้งในรอบเท่านั้นที่รับสารจากจากสื่อโซเชียลมีเดียอย่างเช่น เฟซบุ๊กและไลน์ โดยที่มีการติดตามข่าวสารน้ำท่วมจากโทรทัศน์จำนวน 110 ครั้งในรอบ ซึ่งถือได้ว่าอาจไม่ทันกระแสในการรับข่าวสารได้อย่างรวดเร็วฉับไว เพราะในการรับมือกับภัยพิบัติน้ำท่วม อาจทำให้เรามีเวลาไม่มากพอในการเตรียมตัวหนีเพื่อเอาตัวรอดจากภัยน้ำท่วม ความเปราะบางทางเศรษฐกิจ ประเด็นรายได้ครัวเรือนที่ไม่มีความเปราะบางทางด้านรายได้และครัวเรือนที่มีความเปราะบางทางด้านรายได้

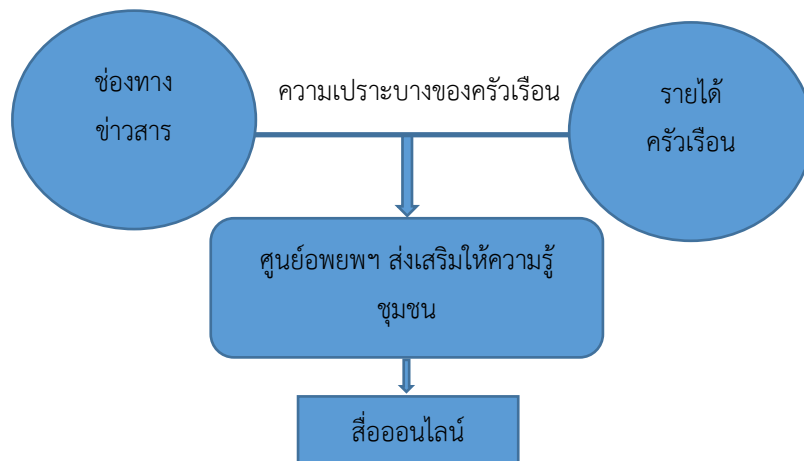
มีระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งสองกลุ่มนี้มีระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือที่ไม่แตกต่างกัน ต่อความเต็มใจในการให้ความร่วมมือในการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รายได้ ของครัวเรือนส่งผลต่อคุณภาพชีวิตเป็นอย่างยิ่ง หากชุมชนมีรายได้ต่ำอยู่แล้ว และประสบภัยภัยพิบัติน้ำท่วมที่เป็นการซ้ำเติมความลำบากให้แก่ชุมชนยิ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีความเปราะบางมากยิ่งขึ้น (กรกฎ จำเนียร, 2561) มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดย ชาฮิดา วิริยาทร และคณะ ผลการวิจัยพบว่า ความรุนแรงของน้ำท่วมและลักษณะครัวเรือนเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้รายได้หลังน้ำลดของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงไป ครัวเรือนร้อยละ 15.08 กลายเป็นครัวเรือนที่มีความเสี่ยงและมีแนวโน้มที่จะยากจนในอนาคต นอกจากนี้ครัวเรือนร้อยละ 22.75 ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีความเป็นไปได้มากขึ้นที่จะกลายเป็นคนยากจนในอนาคต การจัดการภัยพิบัติที่ช่วยลดความรุนแรงของน้ำท่วมรวมทั้งการให้ความช่วยเหลืออย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งจำเป็นในการลดโอกาสที่ครัวเรือนจะกลายเป็นคนยากจนในอนาคต ร้อยละ 75 ของครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา (ชาฮิดา วิริยาทร และคณะ, 2561) การจัดการน้ำท่วมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนรายได้น้อย ฤทธิรงค์ จุฑาพฤตนิกรและ อ้นธิกา สวัสดิ์ศรี พบว่า การส่งเสริมเศรษฐกิจระดับครัวเรือนจากการศึกษาชุมชนทั้งสองแห่ง คลองบึงไผ่ มินบุรีและคลองบัวขวัญ นนทบุรี พบแนวทางการเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย รวมถึงเป็นแหล่งอาหารในยามประสบภัย เช่น ปลูกพืชรับประทานได้หรือเลี้ยงสัตว์ที่อยู่ร่วมกับน้ำอันเป็นการทดลองของชาวบ้านเพื่อลดภาวะความเครียดด้านเศรษฐกิจการร่วมอยู่กับน้ำท่วมที่ลดการพึ่งพาความช่วยเหลือภายนอกได้อย่างน่าสนใจ นอกจากการส่งเสริมอาชีพในระดับครัวเรือนแล้ว การออมก็เป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้ครัวเรือนในมีเงินสำรองไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน (ฤทธิรงค์ จุฑาพฤตนิกรและ อ้นธิกา สวัสดิ์ศรี, 2556) ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ อเนกพล เกื้อมา และคณะ ได้อภิปรายไว้ว่า นอกจากการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมและลดปริมาณคนจนแล้ว สิ่งที่ทำควบคู่คือการออมเพื่อให้เงินออมสามารถกลับมาพัฒนาในระดับฐานรากของสังคม คือระดับครัวเรือน จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยพบว่า ครัวเรือนที่มีความเปราะบางทางรายได้ มีจำนวน 83 ครัวเรือน ที่รายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่อย่างขัดสน มีครัวเรือนจำนวน 28 ครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่า 50,000 บาทต่อเดือน ฉะนั้นการเข้ามาเยี่ยมเยียนหรือส่งเสริมชุมชนให้มีรายได้เพียงพอจะทำให้ชุมชนผ่านช่วงเวลาที่ยากลำบากไปได้

2. ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่สอดคล้องกับประเด็นความเปราะบางของครัวเรือน (อเนกพล เกื้อมา และคณะ, 2555) การบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่สอดคล้องกับประเด็นความเปราะบางของครัวเรือนซึ่งทำให้ทราบว่า ความเปราะบางทางสังคม ประเด็นช่องทางการติดตามข่าวสาร มีความเปราะบางมากที่สุดของครัวเรือน ส่งผลต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมโดยมีระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือ ในเรื่องของการหาจุดหลบนอน การหาพื้นที่แยกสมาชิกกลุ่ม

เพราะบางไม่ให้ปะปนกัน พื้นที่แยกผู้ป่วยโรคติดต่อเพื่อไม่ให้เกิดการระบาดของโรคไปยังบุคคลอื่น และจุดโรงครัวสำหรับการปรุงอาหารที่ถูกสุขลักษณะและพื้นที่ที่มีความสะอาด ซึ่ง 4 ประเด็นนี้ส่งผลต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05, ซึ่งข้อมูลมีความน่าเชื่อถือสามารถนำผลที่ได้นี้ไปจัดทำแผนหรือส่งเสริมในกิจกรรมการเตรียมความพร้อมระดับครัวเรือนเพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันภัยน้ำท่วมที่อาจเกิดขึ้นได้อีก ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับงานวิจัยของ จิราพร นนยะโส ได้อภิปรายไว้ว่าทางด้านกายภาพ โดยเฉพาะที่อยู่อาศัย ควรมีการต่อเติมระเบียงบ้านเพื่อเพิ่มพื้นที่ในการเก็บของและการอพยพ และทางด้านชุมชน ควรจัดทำแผนที่อยู่อาศัยในภาวะอุทกภัยและควรวางแผนตั้งศูนย์อพยพและวิธีอพยพในภาวะฉุกเฉิน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องร่วมมือกับชุมชนจัดทำแผนการที่อยู่อาศัยในช่วงภาวะน้ำท่วมในระดับครัวเรือนและชุมชนด้วย, ทางด้านความเปราะบางทางเศรษฐกิจ ประเด็นรายได้ของครัวเรือนมีความเปราะบางมากที่สุด ผลปรากฏว่าครัวเรือนที่ไม่มีความเปราะบางทางด้านรายได้และครัวเรือนที่มีความเปราะบางทางด้านรายได้ มีระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งสองกลุ่มนี้มีระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือที่ไม่แตกต่างกันต่อความเต็มใจในการให้ความร่วมมือในการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยังขาดความน่าเชื่อถือของข้อมูลในการนำไปใช้บริหารจัดการศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยน้ำท่วม (จิราพร นนยะโส, 2556)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 3 ลดความเปราะบางของครัวเรือนเพื่อการส่งเสริมชุมชน

จากภาพที่ 3 การแสดงรูปแบบการลดความเปราะบางของชุมชนหมู่ 1 พัฒนา ที่ส่งผลให้สามารถตั้งรับผลกระทบอันเกิดจากภัยน้ำท่วม โดยชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องร่วมมือกันในการส่งเสริมและให้ความรู้โดยอาศัยช่องทางสื่อออนไลน์ เช่น การเปิดเพจเฟซบุ๊กของชุมชนและหาผู้ดูแลข้อมูลเพจเฟซบุ๊กของชุมชน โดยการกระจายข่าวสารที่เป็นประโยชน์ การเตือนภัย การเฝ้าระวังผ่านเพจเฟซบุ๊ก รวมทั้งการใช้ช่องทางสื่อออนไลน์ในการส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชนยกตัวอย่างเช่น การให้คนในชุมชนนำสินค้ามาขายในเพจเฟซบุ๊ก เป็นต้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การบริหารจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่สอดคล้องกับประเด็นความเปราะบางของครัวเรือน ซึ่งทำให้ทราบว่า ความเปราะบางทางสังคม ประเด็นช่องทางการติดตามข่าวสาร มีความเปราะบางมากที่สุดของครัวเรือน ส่งผลต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมโดยมีระดับความเต็มใจให้ความร่วมมือ ในเรื่องของการหาจุดหลบนอน การหาพื้นที่แยกสมาชิกกลุ่มเปราะบางไม่ให้ปะปนกัน พื้นที่แยกผู้ป่วยโรคติดต่อเพื่อไม่ให้เกิดการระบาดของโรคไปยังบุคคลอื่น และจุดโรงครัวสำหรับการปรุงอาหารที่ถูกสุขลักษณะ และพื้นที่ที่มีความสะอาด ซึ่ง 4 ประเด็นนี้ส่งผลต่อการจัดการศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมเป็นอย่างดี การส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนให้เข้าสู่ออนไลน์ โดยผ่านแอปพลิเคชัน อย่างเช่น เปิดเพจเฟซบุ๊กของชุมชน เพื่อกระจายข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะในเรื่องการเตือนภัยพิบัติ และสามารถเป็นช่องทางในการส่งเสริมการงานและอาชีพ อย่างเช่น การนำสินค้าในชุมชนมาขายได้ เป็นต้น ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป บทความการวิจัยนี้เป็นเชิงปริมาณเพื่อสำรวจข้อมูลในภาพรวมของครัวเรือน ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไป สามารถนำข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ทำการสุ่มครัวเรือนที่มีความเปราะบาง เพื่อทำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อจะได้ข้อมูลและปัญหาเชิงลึกของครัวเรือน ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดของแต่ละครัวเรือน

เอกสารอ้างอิง

- กรกฎ จำเนียร. (2561). การรายงานข่าวของนักสื่อสารชุมชนในภาวะวิกฤตน้ำท่วม: กรณีศึกษา วิกฤตน้ำท่วมหนักที่สุดในรอบ 50 ปี ของจังหวัดนครศรีธรรมราช. ศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 18(1), 117-125.
- กองอำนวยการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเทศบาลเมืองบ้านไผ่. (2563). แผนปฏิบัติการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2563. จังหวัดขอนแก่น: เทศบาลเมืองบ้านไผ่ .
- คณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ. (2558). แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ.2558. กรุงเทพมหานคร: กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย.

- จิราพร นนยะโส. (2556). การจัดการที่อยู่อาศัยในภาวะอุทกภัย กรณีศึกษาโครงการบ้าน
พฤษภา 11 ต.คลองสาม อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี. ใน เคหพัฒนาศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาฮีดา วิริยาทร และคณะ. (2561). ความเปราะบางต่อความยากจนของครัวเรือน: กรณีศึกษา
จากเหตุการณ์น้ำท่วมปี พ.ศ.2554 ในประเทศไทย. วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ,
3(1), 58-87.
- มุกทริกา พฤษภาพงษ์ . (2559). การลดความเสี่ยงจากสาธารณภัย. (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพมหานคร: บริษัท เวิร์ค พรีนติ้ง จำกัด.
- มูลนิธิศูนย์วิจัยและติดตามความเป็นธรรมทางสุขภาพ. (2560). การสังเคราะห์องค์ความรู้และ
สถานการณ์การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะประเด็นสิทธิด้านสุขภาพของกลุ่ม
เปราะบาง. ใน รายงานการวิจัย. มูลนิธิศูนย์วิจัยและติดตามความเป็นธรรมทาง
สุขภาพ.
- ฤทธิรงค์ จุฑาพุดฉิมกรและ อันธิกา สวัสดิ์ศรี. (2556). การจัดการน้ำท่วมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในชุมชนรายได้น้อย. วารสารนักบริหาร, 33(4), 72-85.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2554). สรุปสถานการณ์อุทกภัยของประเทศไทย พ.ศ.2552 - พ.ศ.
2561. เรียกใช้เมื่อ 5 พฤศจิกายน 2563 จาก [http://statbbi.nso.go.th/
staticreport/page/sector/th/21.aspx](http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/21.aspx)
- อเนกพล เกื้อมา และคณะ. (2555). ความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันด้านรายได้ของ
ประชาชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้: ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและสงขลา. ใน
รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Shi, H. et al. (2020). Advances in flood early warning: Ensemble forecast.
formation dissemination and decision - support systems, Hydrology, 7(3),
1-3.
- Torsten, J. (2020). MUNICH RE. Retrieved December 5, 2020, from [https://
www.munichre.com/en/company/media-relations/media-information-
and-corporate-news/media-information/2020/natural-disaster-figures-
first-half-2020.html](https://www.munichre.com/en/company/media-relations/media-information-and-corporate-news/media-information/2020/natural-disaster-figures-first-half-2020.html)